

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
ХЕРСОНСЬКИЙ ДЕРЖАВНИЙ УНІВЕРСИТЕТ

Факультет культури і мистецтв

Кафедра культурології

«Регіональний аспект сучасної стилізації обрядової культури українського
весілля»

Кваліфікаційна робота (проект)

на здобуття ступеня вищої освіти «магістр»

Виконала: здобувачка вищої освіти
Досенко Олена Миколаївна

Спеціальності: 034 Культурології
Освітньо-професійної (наукової)
програми Культурологія

Керівник: Кандидат педагогічних наук,
доцент Форостян Анатолій Федорович

Рецензент: директор Херсонського
обласного центру народної творчості
Капелюшник В.В.

Івано-Франківськ – 2022

ЗМІСТ

ВСТУП.....	3
РОЗДІЛ 1. ТЕОРЕТИКО-МЕТОДОЛОГІЧНІ ОСНОВИ ДОСЛІДЖЕННЯ ОБРЯДОВОЇ КУЛЬТУРИ УКРАЇНСЬКОГО ВЕСІЛЛЯ.....	6
1.1. Історіографія та джерельна база дослідження української весільної обрядовості.....	6
1.2. Теоретичні та науково-методологічні підходи до вивчення обрядової культури весілля в Україні	8
1.3. Етнокультурний феномен українського весілля	12
РОЗДІЛ 2. ІСТОРИКО-РЕГІОНАЛЬНА СПЕЦИФІКА УКРАЇНСЬКОЇ ВЕСІЛЬНОЇ ОБРЯДОВОСТІ ХЕРСОНЩИНИ.....	19
2.1. Регіональні особливості української весільної обрядовості	19
2.2. Сучасна стилізація обрядової культури українського весілля	24
2.3. Тенденції відродження народних традицій українського весілля ..	26
ВИСНОВКИ.....	30
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ	33
ДОДАТКИ	37

ВСТУП

Актуальність дослідження. Створення нової сім'ї здавна вважалося вершиною життя людини в аграрному суспільстві. Весілля – це обряд, який супроводжує укладення та санкціонування шлюбу відповідно до звичаєвого права та національного законодавства.

Весільний обряд у системі родинної обрядовості мав складну змістову структуру і характеризувався великою варіативністю. Це зумовлено різними факторами, насамперед географічними, історичними та соціально-економічними умовами, міжетнічними контактами, конфесійною специфікою тощо.

Відмінності між ними можна відстежити на різних рівнях ритуальної структури весілля. Залежно від ареалу побутування певні обрядові дії можуть здійснюватися в різні етапи або навіть бути відсутніми зовсім, кількість, склад і ритуальна функція виконавців, час проведення обрядів і смислове значення також відрізняються між собою. Ті самі народні назви для позначення обрядових дій, учасників обряду, атрибутів тощо. У сусідніх поселеннях теж часто можуть позначати різні явища.

В умовах урбанізаційних процесів, які активізувалися із середини ХХ століття й донині все частіше фіксується зникнення весільних традицій та обрядів. Водночас у життєвій практиці українців багатий пласт обрядової культури. Нині традиційний весільний український обряд зазнав значних змін, і загалом перебуває у стані згасання. Але навіть нові культурні тенденції вказують на міцність традиційного коріння культурних традицій різних регіонів України, насамперед – у сільській місцевості.

Таким чином, актуальність дослідження обумовлена, з одного боку, інтересом сучасних гуманітарних наук до регіональних (і навіть локальних) відмінностей традиційної культури українців, а з другого – наявністю в рамках культури херсонського краю самобутнього варіанта весільного обряду, який не отримав належної уваги в культурологічних дослідженнях.

Аналізуючи стан наукової розробки теми магістерської роботи слід наголосити, що проблема аналізу регіонального аспекту сучасної стилізації обрядової культури українського весілля на прикладі Херсонщини в нашій державі залишається недостатньо дослідженою і потребує ретельного вивчення. У вітчизняній історіографії недостатньо робіт, які б в повному обсязі (не лише теоретично, а й практично) висвітлювали принципи вирішення цієї проблеми.

Враховуючи цю актуальність, **метою дослідження** є проведення культурологічного аналізу регіонального аспекту сучасної стилізації обрядової культури українського весілля на прикладі Херсонщини.

Для реалізації мети дослідження визначені наступні **завдання**:

- 1) деталізувати історіографію та джерельну базу дослідження української весільної обрядовості;
- 2) визначити теоретичні та науково-методологічні підходи до вивчення обрядової культури весілля;
- 3) проаналізувати етнокультурний феномен українського весілля;
- 4) охарактеризувати регіональні особливості української весільної обрядовості Херсонщини;
- 5) визначити суть сучасної стилізації обрядової культури українського весілля;
- 6) дослідити тенденції відродження народних традицій українського весілля.

Об'єктом дослідження є сучасна стилізація національної української обрядової культури, а **предметом** – сучасні тенденції стилізації обрядової культури українського весілля (на прикладі херсонського краю).

Методи дослідження. В роботі використанні метод порівняння та узагальнення, метод вивчення науково-методичної літератури та періодичних видань.

Теоретико-методологічні засади магістерської роботи ґрунтуються на загальних принципах логіки, об'єктивності, які передбачають науково-

критичне використання різноманітних джерел для опису і аналізу подій та явищ. Жоден із принципів не може претендувати на роль єдиного способу опрацювання такого комплексного феномену, як розгляд регіонального аспекту сучасної стилізації обрядової культури українського весілля на прикладі Херсонщини, однак у своїй сукупності вони дозволяють зробити необхідний аналіз.

Наукова новизна одержаних результатів полягає в вивченні досвіду стилізації обрядової культури українського весілля на прикладі Херсонщини.

Теоретичне значення одержаних результатів. Результати проведеного дослідження можливо використовувати при викладанні теоретичного курсу «Вступ до культурології» тощо.

Практичне значення одержаних результатів полягає у використанні висновків і пропозиції, сформульованих в магістерській роботі, у науково-дослідницькій діяльності – при подальшій розробці теоретичних проблем дослідження стилізації регіональної обрядової культури українського весілля, зокрема – херсонського краю.

Апробація дослідження. За результатами дослідження, в електронній збірці «Магістерські студії 2022 року», була опублікована стаття «Регіональний аспект сучасної стилізації обрядової культури українського весілля». Також результати дослідження були представлені у виступі на XII Усеукраїнській (із міжнародною участю) науково-практичній (online) конференції «Актуальні проблеми мистецької освіти в системі вищої школи» (м. Херсон 2022) у доповіді «Сучасна стилізація обрядової культури українського весілля» та у доповіді «Національна складова стилізації сучасного українського весілля» на III Міжнародній науково-практичній конференції «Феномен культури постглобалізму» (м. Маріуполь 2022).

Структура роботи. Робота складається з вступу, двох розділів, висновків, списку використаних джерел та додатків.

РОЗДІЛ 1

ТЕОРЕТИКО-МЕТОДОЛОГІЧНІ ОСНОВИ ДОСЛІДЖЕННЯ ОБРЯДОВОЇ КУЛЬТУРИ УКРАЇНСЬКОГО ВЕСІЛЛЯ

1.1. Історіографія та джерельна база української весільної обрядовості

Першоджерелами, які поетапно описують українське весілля як процес і обряд, є праці XVII століття Ю. Ласицького та Г. Л. де Боплана. Першим професійним описом українського весілля стала праця Г. Калиновського «Описание свадебных украинских простонародных обрядов» [23], в якій подано фактично всі складові цього обряду. Дослідження Й. Лозинського «Русская свадьба» 1835 року вагоме в історіографії досліджуваної проблематики тим, що найдетальніше описувало народне весілля на західній Україні серед існуючих праць на той період [26].

Літопис нового етапу в розвитку досліджень української весільної обрядовості починається в середині XIX століття. Інформацію про весільну обрядовість відображають матеріали експедиції до території Західно-Руського краю під головуванням П. Чубинського, Ф. Вовка, О. Левицького, М. Зубрицького, В. Охримовича, М. Сумцова і Г. Ящуржинського, які аналізували інститут шлюбу, форми та його обрядовість [24, с. 46].

В історіографії української весільної обрядовості особливе місце займає дослідницька діяльність І. Франка, розпочата ним наприкінці XIX ст. Письменник аналізував весільну обрядовість і пісенність через призму етнологічного та діалектологічного бачення [26, с. 42-49].

Наприкінці XIX ст. у часописі «L'Anthropologie» (м. Прага, Чехія) виходить з друку робота першого вітчизняного антрополога Ф. Вовка «Rites et usages nuptiaux en Ukraine». Окрім того, публікуються напрацювання В. Ястребова про передшлюбне спілкування молодих людей,

весільний фольклор, а також вплив на весільні обряди міжетнічних контактів і зв'язків [45].

Тема сім'ї та обрядовості аналізувалася у часописах і журналах на межі ХІХ-ХХ століть. Йдеться про «Етнографічний збірник», «Київська старовина», «Матеріали до українсько-руської етнології» та ін. Проблематику весільної обрядовості українців досліджували польські вчені Я. Байгер, Ю. Мошинська, І. Любич-Червінський, Б. Сокальський, С. Рокоссовська, К. Фалькевич та ін. [24].

Зниження активності обрядових досліджень у радянську добу пов'язане з негативною ідеологічною оцінкою етнологічних досліджень загалом і обрядовості насамперед, як ознаки ідентичності, через що вивчення архаїчних елементів народної культури дедалі більше набувало заборони. Але навіть у такій несприятливій ідеологічній атмосфері інтерес до української народної обрядовості та методологічних основ її дослідження не згасає. Враховуючи згаданий вище фактор ідеологічного тиску та негативне ставлення радянської влади до українознавства, не всі ґрунтовні роботи у цьому напрямі змогли вийти в світ.

У період після Другої світової війни підсумки наукових досліджень висвітлюються на шпальтах журналів «Народна творчість та етнографія», «Наукові записки Інституту мистецтвознавства, фольклору та етнографії АН УРСР», «Матеріали з етнографії та художнього промислу» (згодом: «Матеріали з етнографії та мистецтвознавства»), «Советская этнография» [24].

У 1960-80-ті рр. дослідженням весільної обрядовості займаються В. Зінич, А. Задворний, Н. Здоровега, О. Кравець, О. Кувеньов, С. Маркевич, А. Пономарьов, Г. Сухобрус, І. Суханов та інші дослідники й аналітики [24]. Окремі аспекти вивчення українського весілля розглядали В. Борисенко та М. Шубравська. Через призму семантики українське весілля аналізували в 70-х роках ХХ століття Т. Агапкина А. Байбуріна, Н. Велецька, Г. Левінтон, О. Топорков, В. Топоров, К. Чистов [24].

Дослідженню традиційної регіональної обрядовості в останні десятиліття ХХ століття приділено увагу у працях О. Боряк, М. Буйкової, О. Воропая, Н. Гаврилюк, В. Горленко, С. Грици, Л. Єфремова, Р. Кіся, О. Курочкіна, Г. Пашкової, Н. Петрової та інших. Науковці дослідили різні аспекти родинної обрядовості українців та її особливості, аналізуючи через призму регіональності [5, с. 15].

Безумовно, у період незалежності України зростає інтерес до різноманітних регіональних та локальних аспектів весільної та сімейної обрядовості. Тут варто вказати напрацювання П. Медведика, М. Паньківа та Г. Танцюри. Друкуються дослідження традицій і обрядів українців у публікаціях В. Балущка, В. Борисенко, П. Воробйова, Н. Гурошевої, Н. Зайченко, В. Скуратівського, М. Ткача та інших [24].

Окрім того, особливості української весільної обрядовості розкрито в працях В. Матушенка, І. Красовської, М. Дмитренка, В. Шевченка, О. Яковлевої, О. Сікиринського, В. Телеуці, З. Босик та інших [5].

Загальна сукупність досліджень присвячених дослідженню цієї проблеми дає підстави стверджувати, що історіографія та джерельна база української весільної обрядовості доволі обширна, проте літератури, котра б висвітлювали всі аспекти весільної обрядовості сучасності, обмаль.

1.2. Теоретичні на науково-методологічні підходи до вивчення обрядової культури весілля

Традиції минулого забуваються, що призводить до ускладнення процесу їх вивчення, у зв'язку з чим проблема збереження культурної самобутності регіонів набуває особливого значення. Реконструкція та аналіз весільно-обрядової культури пов'язані з проявом традицій у культурі, що призвело до необхідності дослідження цього терміну. Проблема вивчення понять «обряд» і «весілля» знаходиться на межі

важливих областей сучасної науки: історії, етнографії, культурології, соціології та ін.

Щонайперше доречно розглянути поняття традиції та звичаю. Найчастіше поняття «традиція» ототожнюють із поняттям «звичай». У традиціях закладено сенс учинків. Вони відповідають на запитання, чому ми так робимо, тобто в їхньому сенсі розкривається причинно-наслідковий зв'язок між вчиненими діями та духовними властивостями, які при цьому формуються. Звичаї докладно регламентують дії шляхом детального припису поведінки в конкретній ситуації, це найпростіші звички, сформовані стереотипи, правила, норми поведінки.

Із поняттями «традиція» та «звичай» тісно пов'язаний «обряд». Обряди та звичаї мають спільні риси: це завжди регламентована поведінка, це ті шляхи, через які відбувається функціонування традицій. Обряд – традиційні дії, що супроводжують важливі моменти життя людини [5, с. 9]. Це художнє осмислення важливої події у житті людини чи природи. Для обряду як мінімум необхідні: подія, колектив людей, пов'язаних із цією подією, особлива знакова та символічна система.

Поняття «обряд» у науковому дискурсі розуміють як загальноприйняте, обов'язкове символічне дійство, присвячене найважливішим подіям у житті громади, сім'ї або навіть окремої людини. Слід зазначити, що самі собою символічні дійства, розписані звичаями не виконують ніякої моральної чи виховної функції, але вони виконують виключно важливу роль самим фактом існування, суворою необхідністю їх дотримання, чіткою визначеністю тих ситуацій, у яких реалізуються [37, с. 40].

Обрядова культура весілля – явище складне і багатоаспектне. Це – культурний текст, який включає органічний синтез словесних форм, фольклорних текстів, послідовність певних обрядових дій, виконавців весільної церемонії, атрибутів, обрядової їжі та одягу, на основі

комплексного дослідження яких можлива реконструкція архаїчної картини світу українців [5, с. 89].

Весільний обряд займає особливе місце в житті та побуті народу, є найяскравішим відображенням його духовної та моральної сили, його соціальної єдності та самобутньої творчості. Весільні обряди, як і обряди в цілому, безпосередньо залежать від соціально-економічних умов життя суспільства.

Українська весільна обрядовість є важливим структурним компонентом будь-якої регіональної культури. Як складний історико-культурний феномен, регіональна культура формується під впливом безлічі різноманітних факторів, які необхідно враховувати при її вивченні та аналізі. Серед них можна виділити: історичні, культурні, соціально-економічні перетворення, географічні умови тощо.

Українська весільна обрядовість формувалася протягом тисячоліть. Деякі вчені припускають, що цей процес своїм корінням сягає в період трипільської культури [6; 10; 16]. Українське традиційне весілля, за даними різних досліджень, формувалося під впливом багатьох факторів, починаючи зі становлення суспільного життя, а також запозичень західноєвропейських (частково римських) й азіатських культур. Завдяки цьому українське весілля зміцнилося не лише як складне сімейно-побутове явище, а й як найбагатша обрядовість, яка є ефективним народно-педагогічним засобом, що активно впливає на навчально-пізнавальні, морально-виховні, естетико-культурні та інші якісні фактори в різних діяльності людей [10].

Лаконічні згадки літописців та інших досліджень дозволяють нам отримати уявлення про форми шлюбів, які були у наших пращурів – це «умикання» (викрадення) дівчат, купівля-продаж, договірна форма, матріархальний шлюб – сватання дівчини до хлопця; сватання через сваху; звільнення шляхом шлюбу від смертної кари, і все це тісно перепліталось.

За свідченням М. Грушевського, ранній період становлення суспільства, коли влада в роді належала жінці (період матріархату), позначився на ряді весільних звичаїв. Наречений купує наречену не в батька, а в матері чи брата; під час зустрічі наречену відстоює не батько, а брат як найближчий із родичів; шанування матері, яка видала всіх дочок заміж, або одружила всіх синів тощо [16, с. 250]. У звичаях українців, які беруть початок із давніх-давен, позначені відбитком різних епох, жінка виступає і у панувальному, і у підпорядкованому становищі.

У цьому випадку це роль матері нареченої, яка потрапляє в чужу сім'ю під владу чоловіка та всієї «чужої» непривітної родини. Отже, весілля і різні форми шлюбу, за аналітичними доказами М. Грушевського мали вже зміцнений обрядовий характер [16, с. 341].

До шлюбу в українських сім'ях дітей готували змалку досить старанно, непомітно, делікатно, на високому культурно-побутовому рівні. До батьків, хто ухилявся від такої старанної підготовки дітей, ставилися негативно, їх нехтували та засуджували. Глибоко розкриваючи ці та інші питання, етнограф В. Борисенко зазначає, що така підготовка була присутня у різноманітних дитячих іграх, розвагах, а згодом – у молодіжних обрядах. Повсякденно готували дівчат до виконання жіночих робіт, проводили відсторонені розмови про одруження. Дітей вчили бути справжніми господарями, умілими знавцями культури землеробства [2, с. 56].

В українських сім'ях у всі історичні періоди здебільшого намагалися поважати бажання чи дії всіх членів сім'ї, незалежно від віку та статі. Молодь закохувалась до запаморочення. Добре було тим закоханим, батьки яких діяли досить розумно, делікатно. Любов, доброта, ласка і розуміння даровані батьками, западали глибоко в душу молодих закоханих сердець. Однак таке було не завжди і не скрізь.

Весілля – найдавніший ритуал родинно-побутової обрядовості українців. Він виконував важливі консолідуючі, етико-правові функції

регуляції життя. Обряд практично санкціонував довічний перехід дівчини у сім'ю чоловіка (зрідка хлопця – у сім'ю дівчини – у «приймаки»), передбачав психологічне забезпечення зміни статусу пошлюблених молодих людей, символізував розлучення з доміvkою та входження в чужу родину, яка мала стати рідною [20].

Український весільний обряд Херсонщини набув суттєвих рис: з одного боку, він відображає у свідомості людей типові пісні весільного циклу центральних районів України, тобто зберігає національну забарвленість і ознаки українського обряду; з другого – у певних аспектах набуває особливих ознак, коли існування поруч різних етносів обумовлює використання окремих деталей з обряду іншого етносу регіону. На півдні України в різні періоди селилися і вихідці з Польщі, Чехії, Сербії, Греції, Албанії. Сюди направлялися переселенці з колишніх турецьких володінь на Балканах тощо [38, с. 71].

Дослідження весільної обрядовості є складним поєднанням різних форм культури, що використовує як матеріал фольклорні тексти, вірування, ритуальні дії, мову та музику. Невипадково ця тема актуальна серед фольклористів та етнографів. Лінгвісти також багато уваги присвятили вивченню весільної термінології. Весільна лексика в цілому досліджена ними краще і повніше, ніж лексика інших обрядів і явищ народної культури українців.

1.3. Етнокультурний феномен українського весілля

Обряд українського весілля як етнокультурний феномен є невід'ємною частиною народної культури та традицій. Весілля акумулює родинні цінності і відображає архетипні, етнічні і національні джерела, які чітко розкривають «дух» і ментальність українців. В обряді весілля зашифровано життєвий досвід народу, мікрокосмос української родини,

різноманіття ритуальних символів, поетика слів, пісень, етнопсихологія та сімейне виховання.

Загальновідомо, що основним місцем спілкування та підбору шлюбних пар були вечорниці, де робота чергувалася з молодіжними жартами, танцями, піснями, іграми, коли кожен міг до інших придивитися і себе показати [44, с. 81]. Можна стверджувати, що це була одна з основних сільських форм повсякденно-практичного заходу, де відбувалося і публічне здобуття культури спілкування молоді в побуті, та й усім видно було, хто і як умів поводитися в компанії, працювати та іншим допомагати. Саме на вечорницях та ранках відбувається взаємне знайомство обох статей, яке закінчується формальним зізнанням у коханні та згодою між батьками обох сторін [10, с. 229].

Дослідники доводять, що структура традиційного весільного обряду українців побудована на засадах організації ритуальної діяльності групи свояків, общини, громади довкола індивідуального життя людини. Традиційний весільний обряд в Україні є системою обрядових дій, пов'язаних із певними дійовими особами (весільні чини) та предметами (символи, атрибути). Кожен елемент обрядової дії у загальному комплексі мав свій характер (сакральний, ігровий) і ніс певне функціонально-сміслове навантаження [6; 17; 23].

Українці – хлібороби із давніх-давен, тож очевидно, що у весільній обрядовості основне місце відводилося культу хліба (коровая). У весільних обрядах у молодих поколінь виховувалась велика шана та повага до хліба. Хліб із найдавніших часів у нашого народу був священним. Культ хліба на весіллі був основним культом. Відомо, що хлібом-сіллю благословляли батьки дітей до шлюбу. Із хлібом-сіллю їх зустрічали, коли вони поверталися із церкви після вінчання. Із хлібом проводжали батьки нареченого до нареченої, посипаючи вівсом і житом [9, с. 112].

Із хлібом виводили молоде подружжя після церкви до будинку. А коли молодята сідали за стіл, то перед ними обов'язково клали весільний

коровай, прикрашений калиною та квітами. Хлібом-короваєм обдаровували (частували) всіх гостей – ті, які отримували його, висловлювали за «Дар Божий» найкращі побажання молодій парі. На хлібному колосі стелили шлюбну постіль [9, 112].

Весільний хліб (коровай) традиційно був у вигляді високої круглої паляниці, прикрашений квітами, калиною, барвінком, шишками, фігурками з тіста [22, с. 89]. Його оздоблювали різними візерунками у формі колосків, закруток (ріжків), кісок тощо, зображення сонця і місяці, які уособлюють подружжя. Однією з головних функцій короваю є символічне єднання двох родин, що проявляється насамперед в даруванні короваєм.

Весільний хліб на Херсонщині випікали лише у четвер, адже у п'ятницю заборонялося взагалі випікати будь-який хліб. У минулому весь цей обряд складався із різноманітних ритуалів, табу і пересторог і мав магичний характер. Елементи магії простежуються не лише у тому, які складові частини чи речі (копійки, яйця, колоски) запікались в коровайі, як його прикрашали, але й хто мав право брати участь у замішуванні тіста та випіканні [36, с. 219].

Із хлібом йшли молоді у понеділок «очищатися» до води (колодязя). Весь весільний хліб випікали з відповідною символікою на честь нової молодої сім'ї, на честь продовження роду. Виховання у молодят та у всіх учасників обряду святого ставлення до хліба, до батьків, до роду, які виростили колосся і приготували той святий хліб – це був найблагородніший момент утвердження нової родини. Отже, культ і символ хліба тісно пов'язані з українським весіллям.

Жодне українське традиційне весілля не обходилося без вишитого рушника – програми майбутнього роду, зафіксованій символами на тканині. Техніка вишивки, кольори і види узорів відрізняються в залежності від регіону України. Для весільних рушників дуже важливим є вибір матеріалу. Він не повинен мати обрізних країв, бо за легендою, нитка,

що тче рушник, – «наче доля, повинна ходити зліва направо і не повинна обриватись» [32].

Кожна оселя в Україні прикрашалася рушниками, бо вони «споконвіку були ознакою багатства української родини і не лише матеріального, але й духовного»: уособлювали родовідну пам'ять [22, с. 516]. Таке оздоблення будинків не залежало від соціального статусу родини. Вважалося, що рушники служать оберегами. Про чисельність їх у кожній родині красномовно свідчить народна весільна пісня: *«У коморі сволок, там рушничків сорок. Та підіте принесіте, бояр прикрасіте»* [30, с. 4]. Саме з цього і почалася поступова сакралізація рушників, насамперед – на весіллі: *«Весільні рушники й хустка – давній і глибокий символ. Рушники дівчина вишивала впродовж всього свого дівування»* [39, с. 33].

Обрядовість традиційного українського весілля має багато елементів обрядових функціонально-змістових дійств народно-педагогічної якості. Весільними обрядовими діями розкривається глибина людської краси в історичному аспекті – відображення важливих рис характеру українського народу: волелюбність, винахідливість, дотепність, наполегливість, нестримна веселість тощо. Сама ж обрядовість українського весілля – це природний стимул феномену культури народу, історично визначений рівень його суспільного розвитку, а також творчих сил та здібностей, які виражені у темах і формах організації життя та діяльності людей, їх матеріальних та духовних цінностях [39, с. 38].

У весіллі як окремому синтетичному вигляді народної творчості виробилася своя система прийомів створення реальної дійсності. У мові весілля застосовується ряд засобів художнього вираження (прислів'я, порівняння, епітети, метафори), які представляють свій неповторний тип захопленої характеристики дійових осіб весільного дійства.

Етно-культурні традиції українців чітко відображається в словесності про весілля, що уособлює етнічно-культурну особливості народу:

На двох весіллях зразу не танцюють.

Чиє весілля, того й музики.

Парубок жениться – любу бере, вдівець жениться – хто за нього йде.

Перше чим одружитись, треба роздивитись.

Не все те правда, що на весіллі співають [33].

Традиційне українське весілля, залежно від хронологічних і локальних характеристик, поділялось на такі етапи: *заручини, сватання, випікання короваю, гільце, вінкоплетини, дівич-вечір, молодий їде по молоду, перейма, вінчання, покривання молодої, пропій, молодий забирає молоду до свого дому, комора* тощо. Знання весільної лексики, розуміння назв чинів та атрибутики весільного дійства та функцій, які вони виконують, є невід’ємною складовою розуміння української культури, її звичаїв і традицій [12, с. 15].

Традиційно народна пам’ять виробляла і передавала від покоління до покоління зразки уявлень про предмети та явища природи, які набували значення символів, зачаровуючи майбутній добробут та щастя родини. Таке символічне застосування у поезиці весілля мали небесні світила (сонце, місяць, зірка); природні явища (грим, блискавка, дощ та вітер); тваринне царство, особливо – птахи (півень, курка, зозуля, сокіл, галочки, ворон, селезень, перепілка, голуб, голубка) [12, с. 17].

Уявлення про сонце і місяць як шлюбної пари веде свій початок з давніх-давен. Воно зустрічається у фольклорі багатьох індоєвропейських народів, причому сонце виступає як жіноче, а місяць – як чоловіче начало. Вагоме місце займають образи тваринного світу у поезиці весільних пісень українців. Нерідко фігурує каченя, яке відбилося від зграї і залишилося переносити труднощі зимівлі, або рій бджіл, що летить на нове місце, уособлюючи весільний похід і перехід нареченої в нове житло [34; 30, с. 62].

Історія формування художньо-творчої, музичної та пісенної сторони весільних обрядів українців – це постійний відбір народом найкращих

творів свого мистецтва. При цьому ці твори, увійшовши до обряду, не залишалися незмінними, а вдосконалювалися, пристосовувалися, відшліфовувалися від покоління до покоління у бік найповнішої відповідності тим почуттям, зовнішньою формою висловлювання яких вони були.

Ще однією особливістю національної традиції став музичний супровід весільної традиції. Тож, поетичні та музичні багатства українського весілля, його драматична дія, різноманітність та краса народних звичаїв, обрядів неодноразово надихали творчу уяву письменників, поетів, композиторів, художників. І. Котляревський у «Енеїді» кілька разів згадує дійових осіб українського весілля та наділяє своїх героїв особливостями весільної лексики. Т. Шевченко був не лише чудовим знавцем весільних звичаїв, про що свідчить колоритне відтворення їх у творах «Назар Стодоля», «Старости», «Наймичка», а й дбайливим збирачем весільних пісень [16].

Особливо широке застосування знайшли весільні звичаї та пісні в українській драматургії кінця XIX ст. Це п'єси М. Старицького «За двома зайцями» («Де ж був селезень, де ж була качечка?»), М. Кропивницького «Дай серцю волю, заведе в неволю», І. Карпенка-Карого «Бурлака», «Підпанки», «Чортова скала».

Значне місце у фольклорних інтересах Лесі Українки посідали весільні пісні. З її співу записано низку весільних пісень М. Лисенко, К. Квіткою. Леся Українка також записувала мелодії весільних пісень. Радість та урочистість, які панують на весіллі, підказали назви ряду музичних творів: вокально-хореографічний дивертисмент С. Гулака-Артемівського «Українське весілля», народна гумореска Я. Степового «Музика на весіллі» [9, с. 59].

У весільних обрядових дійствах з усією повнотою виявляються національні особливості духовного життя українського народу, етнологічні та культурні риси, і водночас у них багато елементів, які ріднять їх як зі

звичаями слов'янських народів, й водночас мають загальнолюдське значення. Риси цього значення, на переконання дослідників, переглядають у загальних схильностях народу до опису шлюбних відносин, надання їм урочистості, святковості, кінцевою метою яких є створення міцної сім'ї на основі народних і віковичних традицій українців.

Усі дійові особи цього дійства живуть за свідомо визначеними правилами, говорять, співають, танцюють, діють відповідно до встановлених традицій, законів. Але в тому, що ці закони розвивалися і передавалися від покоління до покоління і весь запас виразів, дотепів, жартів, словесних формул, пісень, приказок, танців, обрядів увійшов до свідомості дійових осіб від діда-прадіда кількох десятків поколінь, треба вбачати основне значення весільних звичаїв не лише для українського народу, а й для народів інших країн. У цьому й прослідковується етнокультурний феномен українського весілля.

Отже, весілля – найдавніший народний ритуал родинно-побутової обрядовості українців. Він виконував важливі консолідуючі, етико-правові функції регуляції життя. Обряд практично санкціонував довічний перехід дівчини у сім'ю чоловіка.

Очевидно, що обрядова культура весілля є явищем складним і багатоаспектним. Це – культурний текст, який включає органічний синтез словесних форм, фольклорних текстів, послідовність певних обрядових дій, виконавців весільної церемонії, атрибутів, обрядової їжі та одягу, на основі комплексного дослідження яких можлива реконструкція архаїчної картини світу українців [36, с. 318].

Водночас традиційний весільний обряд в Україні є системою обрядових дій, пов'язаних із певними дійовими особами (весільні чини) та предметами (символи, атрибути). Кожен елемент обрядової дії у загальному комплексі мав свій характер (сакральний, ігровий) і ніс певне функціонально-сміслове навантаження.

Про це можна дізнатися із сукупності наукових напрацювань, присвячених дослідженню тематики українського весілля, що дає підстави стверджувати, що історіографія та джерельна база української весільної обрядовості доволі обширна.

РОЗІДЛ 2

ІСТОРИКО-РЕГІОНАЛЬНА СПЕЦИФІКА УКРАЇНСЬКОЇ ВЕСІЛЬНОЇ ОБРЯДОВОСТІ ХЕРСОНЩИНИ

2.1. Регіональні особливості української весільної обрядовості

Традиційні весільні обряди самі по собі є формою народного театру. Українське весілля повсюдно зберігає певні елементи архаїки (дохристиянської, княжої доби, періоду козацтва), як театралізовані дійства, супроводжувані безліччю обрядів, ритуалів, народних пісень тощо. При всій різноманітності весільних обрядів в Україні в них чітко виділяються три етапи, а саме: передвесільний, власне весільний та післявесільний [6].

Весілля на Херсонщині починалося з попередньої домовленості між сім'ями – сватання. Після порад із батьками наречений засилав сватів до будинку нареченої, яку «обрадують». Батьки нареченого, перш ніж піти сватати наречену, призначали сваху. Сваха зазвичай не була у спорідненості з сім'ями, а виконувала роль посередника за певну винагороду. У ролі сватів виступали самі батьки, і навіть близькі родичі. Сватання починалося з певних символічних дій [41, с. 21].

У ролі сватів виступали самі батьки, і навіть близькі родичі. Сватання починалося з певних символічних дій. У процесі вели алегоричний діалог, намагаючись завуалювати справжню причину приходу. Благополучним завершенням наміченої угоди було застілля, після якого дівчина вважалася просватаною, тобто беззастережно обіцяною новій сім'ї. Застілля відбувалося через кілька днів після сватання. На ньому вирішували питання, котрі стосуються безпосередньо самого весілля: домовлялися про терміни, про те, кого і скільки запросити як гостей тощо.

Час від сватання до весілля займало від одного, двох тижнів та до одного – кількох місяців. Традиційно на передвесільних посиденьках наречена з подругами займалася збиранням приданого та подарунків для

родичів нареченого. А в цей час наречений із друзями відвідував наречену, після приходу яких починалася вечірка з піснями та танцями [41, с. 57].

Після сватання наречена змінює свій спосіб життя. Вводяться обмеження для її пересування. Не випадково період від сватання до першого дня весілля має назву «*сидіти в наречених*». Наречена прощається з будинком, подругами, батьками, зі своїм колишнім життям. Вона частково усувається від домашніх справ, переходить на інший, ритуальний спосіб спілкування. На питання щодо поведінки нареченої, говорили наступне: «наречена плаче, засмучується», починає «голосити» [41, с. 59].

Починається весільний обряд із вибору нареченої. У святкові дні в будинку, найнятому у бездітної удови чи солдатки, неодружена молодь влаштовувала вечорниці. Дівчата приходили на них із роботою, господині будинку приносили олію, борошно або курку. Крім дівчат, на вечорниці збиралися і парубки (хлопці), що приносили з собою горілку, балалайку, скрипку, дудку – так починалися веселощі.

Низка дослідників пов'язує українські вечорниці з формуванням індивідуального шлюбу. Проводжати дівчину з вечорниці хлопець міг лише після освідчення в коханні та отримання дозволу на проводи у батьків своєї обраниці. Задумавши весілля, батьки нареченого вважали за потрібне розпитати свого сина, куди посилати сватів [38, с. 72].

В українських селах дотримувався звичай огляду господарства нареченого родичами нареченої. Цю зустріч батьків хлопця та дівчини, що відбувалася в будинку нареченого, називали *оглядини*, і влаштовували ввечері після застілля сватання. Майбутніх родичів обов'язково пригощали смаколикami й горілкою. Якщо наречена була з іншого села, огляд господарства вважався обов'язковим [41, с. 34].

В обрядовому фольклорі українців Херсонщини головними персонажами були молоді: нареченого і наречену називали *молодий і молода*. Патріархальний уклад селянського весілля зумовив провідну роль у весільному обряді представників сім'ї нареченого (*старости*). Саме вони

проголошували традиційні промови-формули під час сватання, при благословенні обрядових дій, поділі короваю, врученні дарів.

Важливу роль відігравали й батьки молоді, особливо – мати. Вона обсипає молодих зерном, одягнувши викручений кожух, зустрічає зятя, випікає обрядову їжу. У пісенному весільному фольклорі звучать звернення переважно до матері: «*Мати локишину варила*», «*Вийди, матінко, подивись*», «*Вийди, матінко, стань проти нас*» [13, с. 47].

Другими за шаною після батьків молодих були *нанаши* – хреснені. Напередодні весілля наречені приходили до хресних батьків, щоб урочисто запросити їх на високу весільну посаду:

*Добрий день тому,
Хто в цьому дому:
Старому ще й малому,
Ще й Богові Святому!*

Просили батько й мати і ми запрошуємо: приходьте на весілля! [11].

Хресні батьки нареченого та нареченої брали участь в обрядових обмінах подарунками між родичами нареченого та нареченої, у підготовці шлюбного ліжка. Своєрідними були функції найближчих заміжніх родичок чи сусідок нареченої, які в різних українських селах регіону мали свої весільні чини: *приданки, свашки*.

Без хресних батьків не можна було справляти весілля. Щоб підкреслити їх особливо почесну роль, у деяких селах дружби носили *нанашку* на руках до церкви. Тільки вони мали право сидіти на покутті з молодятами. Окрім того, *нанашка* зазвичай несла хустину для покривання голови нареченої, яку під час весілля пов'язувала їй на голову [41, с. 68].

У ритуалах прощання з дівочтвом особливу роль відігравала неодружена молодь. Групу нареченого складали *бояри*, один із яких був старшим (*дружко*). Групу нареченої складали *дружки*, одна з них була старшою. Неодружений брат нареченої міг бути одночасно захисником та продавцем сестри [41, с. 62].

Найбільш давньою традицією в українському весіллі півночі Херсонщини був обмін двох родів обрядовим короваєм. У будинок нареченої нареченого сваха (його хрещена мати) приносила два коровайчики або шишки, калачі, голубці. Окрему групу весільного печива на Херсонщині становили *лежень, чоботи, медяники, пряха, борона, плаксун* [4, с. 81]. Нареченої сваха теж несла до хати нареченого два коровайчики.

В українських селах до вінця відбувалася заміна дівочого головного убору, завдяки якому дівчина-наречена остаточно прощалася зі своєю дівочою долею і переходила до нового роду.

У весільний вінок молодої вплітали калину, як символ невинності та чистоти. Наречену ховали перед приїздом нареченого, який мав із боярами її викупувати. В цей час у будинку нареченого збирається весільний «потяг»: прикрашають коней стрічками, квітами, дзвіночками [37, с. 110].

Наречений одягає своє найкраще вбрання. У будинок нареченої нареченого проводить його мати. За звичаєм вона обсіває навколо весільну процесію грошима та зерном на багатство та продовження роду нової родини. Мати нареченого тричі обходила навколо підводи, в якій уже сиділи наречений та його друзі, а його батько йде попереду і розмітає дорогу.

Традиційно, зустрічаючи весільну свиту нареченого, на воротах, на ганку, у сінях, у хаті влаштовували перепони. Дружко – старший боярин – платив за них. Біля воріт нареченого з друзями зустрічали батьки та рідня нареченої з мітлами та кийками, не пропускаючи їх. Дружко був змушений розплатитися частуваннями: наливав батькам горілки [41, с. 68].

Замість нареченої могли продати іншу: вбирали яскраво і гарно. Молоду урочисто виводили, садили за стіл. Тепер бояри мали викупити наречену в брата, якщо такий був. Ритуальні дії викупу супроводжувалися весільними піснями [21, с. 54].

До церкви батьки нареченої благословляли молодих, переважно таємно. Спочатку благословляли її батьки, потім хрещені батьки з іконою та хлібом. Наречений та наречена ставали на коліна, дякували батькам, хресним, просили благословення в дорогу. А церемонія зустрічі молодих у будинку нареченого вчинялася діями, які мали захистити будинок від впливу «чужої» сили. Батьки нареченого таємно від гостей благословляли молодих із іконами [27, с. 71].

Рано-вранці другого весільного дня молодих будять. Родичі нареченої брали із собою посох, горілку, пироги – несли гостинець або *снідати* до будинку нареченого [37, с. 129].

На другий день весілля в будинку нареченого гості, нарядившись циганами, дідом, бабою, розгулювали з піснями та музикою по селу.

На третій день весілля влаштовували велику гулянку на два будинки: у нареченого, і в нареченої. Гості йшли до хати нареченої, несли з собою тюк соломи, погрожували хату спалити, якщо їх не почастують. Заради веселощів у будинку нареченого перевдягнені гості розігрували весілля, вбираючи батьків нареченого в молодих [37, с. 131].

Післявесільний період передбачав невелику кількість обрядових дій, які відбувалися упродовж року після весілля. Обов'язковими обрядами з нагоди шлюбу були: частування молодих родичами нареченого та нареченої, запрошення молодих на головні календарні свята тощо. Можна сказати, що післявесільний період поступово переходив у сімейний – молоде подружжя саме перетворилося у новоспечену сім'ю, а родинний зв'язок із ріднею лише зміцнювало сімейну обрядовість.

Традиційна весільна обрядовість українців сіл Херсонщини нині втратила багато давніх рис. Насамперед – у великих містах. Водночас і дотепер в цьому регіоні, зокрема у сільській місцевості, існує і весільна поезія, і зразки музичного фольклору, не забуто й приготування обрядового хліба. Навіть у сільській місцевості обрядовість весілля дещо

трансформувалася в бік сучасності, проте її першооснови жителі регіону все ж намагаються зберігати й оберігати.

2.2. Сучасна стилізація обрядової культури українського весілля

Традиційні елементи обрядової культури українського весілля займають особливе місце в культурі народу. Стилізація обрядової культури є свого роду відображенням в сучасності давніх традицій та символіки, які тривалий період історії супроводжували українське весілля.

Більшість сучасних наречених прагнуть провести своє весілля незабутньо. Деякі відходять від загальноприйнятих норм у суспільстві, опускаючи ряд народних традицій і обрядів, а інші трансформують їх за рахунок тематичної стилізації обрядової культури весілля, використовуючи незмінні атрибути цього дійства: заручин, сватання, вишиті рушники, ікони, короваї, український народний одяг, обряд вінчання, українські весільні пісні тощо.

Стійке існування багатьох ритуалів весільної обрядовості зумовлено тим, що здавна до весілля все готували своїми руками: вишивали рушники й оздоблювали одяг, випікали короваї. Нині ж все еволюціонувало в виготовлене на замовлення для масових потреб.

Найбільших перетворень у досліджуваному регіоні зазнав цикл обрядів напередодні весілля, оскільки в сучасних умовах санкціонування шлюбу відбувається через громадські інституції. Відбулася трансформація сватання, яке перетворилося не на обов'язковий передшлюбний процес із усіма його атрибутами, а став звичайним знаком поваги до батьків та старших, котрі достеменно знають обрядову культуру українського весілля. Діалоги сватів і батьків від часу сватання дівчини нині значною мірою втрачені [4, с. 88].

Для того, аби стилізувати сучасне весілля, прихильники народних традицій в містах Херсонщини купують вишиванки та оздоблюють

весільне вбрання вишивкою, винаймають фольклорні гуги або співаків-знавців весільної пісні. Це не є масовим явищем, але бажаючих відсвяткувати весілля за народним класичним сценарієм не меншає.

Утім, у тих випадках, коли вбрання молодих «стилізоване під етнічне», вишиті сорочки, як правило, шуються і вишиваються вручну, хоч і не молодою. Одяг інших учасників весілля (виконавців) переважно знаходиться у прямій залежності від того, в який спосіб убрані молоді: у випадку стилізацій дорослі жінки, що виконують пісні, можуть мати на голові дівочий вінок. Вбрання гостей на сучасних українських весіллях варіюється без особливих закономірностей, а під час церемонії завжди присутня група глядачів, які своїм нетрадиційним або стилізованим одягом також структурує і означає простір реконструкції [14, с. 10]. Щодо структури весілля, вона зазвичай укладається в один день або в одну годину – для юридичного укладання шлюбу.

Довгий час вже не проводять обряду розплітання коси. Зазвичай волосся нареченої зібрано у стильну зачіску. Після шлюбу пісень вже не співають, адже зараз молодята – жителі міст і селищ – швидко приїжджають до кафе машинами. Повернувшись із церкви, якщо була церемонія вінчання, вони перед входом до бенкетного залу підходять до столу, де стоять келихи, шампанське, лежить хліб з медом. Молоді кланяються батькам, ті наповнюють келихи і вручають дітям, вітаючи їх з одруженням і бажаючи всіх благ. Трапляється, що молодята п'ють з келихів, а потім їх розбивають «на щастя». У працях дослідників такі посилення традиції розповідають про радянське весілля [4, с. 165].

Популярним уже тривалий час є вбрання нареченої у білу сукню, а нареченого – в костюм. Обмін обручками новоспеченого подружжя взагалі погодить із давньоєгипетських традицій. Ця традиція започаткована в Україні відносно недавно, прийшовши з Європи. Наречена стає спиною до незаміжніх подружок і кидає букет. Та дівчина, яка зловить його, як вважається, вийде заміж першою серед інших. Схожий обряд є і для друзів

нареченого. Тільки замість букета наречений кидає друзям підв'язку з ноги нареченої.

Словесний текст весільного ритуалу в сучасній інтерпретації структурований не за звичаєм, а за сценарієм і присутністю глядачів, які потребують коментарів до дій виконавців. Коли фольклорні колективи на весіллі виступають з автентичним для місцевості репертуаром, обрядові дії супроводжуються відповідними піснями, а також танцями учасників весілля.

Якщо колектив за своєю природою аматорський і самодіяльний, то «код» весільних пісень може явно порушуватися. Йдеться про те, що серед пісенного репертуару такого колективу можуть буди й сучасні пісні, які не завжди стосуються весільної тематики.

Отже, стилізація обрядовості українського весілля в сучасних умовах не є ані стихійним, ані керованим явищем. Все залежить від родинних цінностей і традицій, які передавалися від покоління до покоління, учасників весілля. Таке явище важко назвати відродженням народних традицій і звичаїв в обрядовій культурі весілля українців.

2.3. Тенденції відродження народних традицій українського весілля

Сучасне весілля переконує в тому, що традиція народу, яка пройшла перевірку часом, має велику силу. Старовинна традиція виявляє себе в сучасності, то зберігаючи первісний зміст, зміст певних елементів весільної структури, то трансформуючи їх.

Змістовність традицій зберігається найчастіше у тих елементах, які відбивають непорушні національні чи загальнолюдські закони моральності, в таких, наприклад, як випробування молодих на вміння трудитися, робити якісь господарські справи по дому, вміння сказати слова подяки батькам та ін.

Трансформуються традиції неоднаково. В одних випадках трансформується форма, в других – зміст, у третіх – трансформується форма і та частина змісту, яка пов’язана з найдавнішими формами буття та свідомості. Багато обрядових дій, що здійснюються під час укладання шлюбу, мають глибокі історичні коріння, повторюється з разів у раз століттями, змінюють свій зміст, але, продовжують виконуватися за традицією і живуть досі.

Трансформація традицій, зміна первинної сфери існування обрядів призвели до втрати (забуття) багатьох обрядових дій та компонентів, з’явилася тенденція до спрощення, скорочення, згортання багатьох обрядових процесів. Наприклад:

- відмова від вінчання, від певних обрядових дій, що перестають задовольняти інтереси сучасної молоді через явну невідповідність їхньому образу та способу життя, що складається;

- зміна ролі батьків, які приймають активну участь, головним чином, у вирішенні економічних питань проведення весілля;

- вибір чоловіка (дружини) став залежати від самих одружених.

Із багатьох функцій обряду нині збереглися деякі. Нині вони виконують переважно естетичні функції [29]. У багатьох випадках із ними пов’язане використання традиційних фольклорних частин у сучасному весільному ритуалі.

Незважаючи на сприятливий вплив традиційної культури сьогодні важко повною мірою повернути народну весільну обрядовість у тому вигляді, в якому вона колись існувала. Неможливо відтворити старовинні ритуали, надати їм первісний зміст, тому що зараз інший час, інший спосіб життя. Але все ж, зберегти окремі елементи одягу, фольклорні тексти, пісні, органічно включити їх у контекст сучасного дійства можливо.

Так поступово у загальнонародний ужиток та у практику фольклорний матеріал входить у адаптованому вигляді. Необхідно уважно

та дбайливо відноситься до використання справжніх живих традицій у сучасній весільній практиці.

Обряд українського весілля є важливою частиною традиційної культури, що організує різні сфери суспільного життя. Це – величезне інформаційне поле для історії та культури. Знання основ, етапів розвитку, розкриття природи (зміст, структура, функції, сутність), історичної ролі досліджуваного явища сприяють розгляду сучасних варіацій, прогнозування подальшої долі народних українських традицій, що допомагає вивченню історії народу, кращому розумінню специфіки та шляхів подальшого розвитку національної культури народу [7; 8].

Слід зазначити, що у сучасних весільних традиціях є безпосередній зв'язок із традиційним минулим. Наприклад, весільний коровай, який випікали напередодні рідні, сьогодні також вважається символом сімейного щастя. Але якщо раніше весільний коровай ділили між усіма родичами та кожен із них намагався відламати найбільший шматок як передбачення майбутнього верховенства в сім'ї одного з подружжя, то сьогодні з тією ж метою коровай інколи «ламають» молодята під гучні вигуки родичів та гостей.

Нині виявляється закономірність співвідношення традицій та інновацій у весільних традиціях та ритуалах, що забезпечує їх зміну та збереження. Можна сказати, що у культурі весільного обряду проявляється співвідношення традиційності, що підтримує стабільність інновацій, завдяки яким соціокультурна традиція розвивається та рухається вперед.

Весілля для будь-кого українця було однією з найзнаковіших подій. Обряд проведення весілля заснований на багатовіковому досвіді попередніх поколінь, але водночас він схильний до змін і удосконалень. Традиційний весільний ритуал «осучаснився», змінилися його атрибути відповідно до свідомості людей, їх духовних запитів та під впливом суспільних тенденцій. Однак у сучасних умовах відбувається

трансформація українського суспільства, звернення його до власної історії, мови та культури.

Тож серед молоді відзначається повернення інтересу до традиційного весільного обряду. Проведення весілля у традиційному народному стилі, в традиційному народному одязі істотно урізноманітнює і наповнює іншим змістом весільний обряд. І тепер ця тенденція стає все більш очевидною.

І хоча культурна глобалізація відбувається шляхом асиміляції західних цінностей, вона водночас стимулює до відновлення давніх цінностей і традицій як культурної ідентифікації народу, що зараз характерно для українського суспільства.

ВИСНОВКИ

Проведене дослідження дає можливість зробити наступні висновки.

Історіографія української весільної обрядовості доволі значна. Науковці досліджували різні аспекти родинної обрядовості українців та її особливості, аналізуючи її крізь призму регіональності. Проте аспекти сучасної обрядової культури українського весілля на прикладі Херсонщини залишаються малодослідженими.

Обрядова культура весілля – явище складне і багатоаспектне. Це – культурний текст, який включає органічний синтез словесних форм, фольклорних текстів, послідовність певних обрядових дій, виконавців весільної церемонії, атрибутів, обрядової їжі та одягу, на основі комплексного дослідження яких можлива реконструкція архаїчної картини світу українців.

Українське традиційне весілля, за даними різних досліджень, формувалося під впливом багатьох факторів, починаючи зі становлення суспільного життя, а також запозичень західноєвропейських (частково римських) й азіатських культур. Завдяки цьому українське весілля зміцнилося не лише як складне сімейно-побутове явище, а й як найбагатша обрядовість, яка є ефективним народно-педагогічним засобом, що активно впливає на навчально-пізнавальні, морально-виховні, естетико-культурні та інші якісні фактори в різних діяльності людей.

Український весільний обряд Херсонщини набув суттєвих рис: з одного боку, він відображає у свідомості людей типові пісні весільного циклу центральних районів України, тобто зберігає національну забарвленість і ознаки українського обряду; з другого – у певних аспектах набуває особливих ознак, коли існування поруч різних етносів обумовлює використання окремих деталей з обряду іншого етносу регіону.

У весільних обрядових дійствах з усією повнотою виявляються національні особливості духовного життя українського народу, етнологічні

та культурні риси, і водночас у них багато елементів, які ріднять їх як зі звичаями слов'янських народів, й водночас мають загальнолюдське значення. Риси цього значення, на переконання дослідників, переглядають у загальних схильностях народу до опису шлюбних відносин, надання їм урочистості, святковості, кінцевою метою яких у є створення міцної сім'ї на основі народних і віковичних традицій українців.

Традиційна весільна обрядовість Херсонщини нині втратила багато давніх рис, насамперед, у великих містах. Водночас і дотепер в цьому регіоні, зокрема у сільській місцевості, існує і весільна поезія, і зразки музичного фольклору, не забуто й приготування обрядового хліба

Проаналізовані матеріали й наукові доробки доводять, що у сільській місцевості досліджуваного регіону виявляються явища збереження обрядових весільних ритуалів, що склалися в Україні упродовж тривалого періоду. При деякій варіативності їх загальна структура залишилася незмінною і включає основні елементи: сватання, оглядини, заручини, весільний викуп, вінчання, весільне застілля. Однак і міські весільні ритуали осучаснюються та піддаються трансформації.

У сучасному весільному обряді виявляється певна двоякість, що виражається, з одного боку, в його асиміляції та безперервній зміні, з другого – у його трансформації та сучасному створенні нових форм. Тобто сучасне українське весілля є незвичайною сумішшю із давніх та нових традицій. Обрядова культура весілля на Херсонщині подекуди підтверджує загальну тенденцію поступового згасання обрядового характеру весілля.

У культурі весільного обряду проявляється співвідношення традиційності, що підтримує стабільність, та інновацій, завдяки яким соціокультурна традиція розвивається та рухається вперед. Весілля для будь-кого українця була однією з найзнакових подій. Обряд проведення весілля заснований на багатовіковому досвіді попередніх поколінь, але водночас він схильний до змін і удосконалень.

Неможливо відтворити давні ритуали, надати їм первісний зміст, тому що зараз інший час, інший спосіб життя. Але все ж, зберегти окремі елементи одягу, фольклорні тексти, пісні, органічно включити їх у контекст сучасного дійства можливо. Так поступово у загальнонародний ужиток та у практику культурний матеріал та обрядовий потенціал входять у адаптованому вигляді. Проведення весілля у традиційному народному стилі, в традиційному народному одязі істотно урізноманітнює і наповнює іншим змістом сучасний весільний обряд. І тепер ця тенденція стає все більш очевидною.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Антонова Є. І. На весілля з рушниками: традиції і сучасність. Донецьк : Донбас, 2011. 120 с.
2. Борисенко В. К. Весільні звичаї та обряди на Україні. Київ : Наукова думка, 1988. 191 с.
3. Борисенко В. Нова весільна обрядовість у сучасному селі: на матеріалах Південно-Східних районів України. Київ: Наукова думка, 1979. 134 с.
4. Борисенко В. Сімейна обрядовість українців ХХ – початку ХХІ століття. НАН України, ІМФЕ. Київ, 2016. 256 с.
5. Босик З. О. Родинна обрядовість : Трансформація та архетипові мотиви весільної обрядовості Середньої Наддніпрянщини: монографія. К. : НАКККіМ, 2010. 344 с.
6. Бугайова В. Українське весілля як вистава народного життя // Культура України. Випуск 33. 2011. URL : https://ic.ac.kharkov.ua/nauk_rob/nauk_vid/rio_old_2017/ku/kultura33/31.pdf.
7. Весілля: у 2-х кн. / за ред. М. Шубравської. Київ: Наук. думка, 1970. Кн. 1. 456 с.
8. Весілля: у 2-х кн. / за ред. М. Шубравської. Київ: Наук. думка, 1970. Кн. 2. 479 с.
9. Весілля. У 2 кн. / передм. О. Правдюк. Київ : Наукова думка, 1970. Кн. 1. 451 с. Кн. 2. 476 с.
10. Вовк Х. К. Студії з української етнографії та антропології. Київ : Мистецтво. 1995. 335 с.
11. Воропай О. Звичай нашого народу. К. :«Оберіг», 1993. С. 484–485.
12. Галайчук О. В. Назви весільних чинів в аспекті лінгвокраїнознавчих студій // Закарпатські філологічні студії. Випуск 14. Том 2. С. 14-18.

13. Грає весілля наш Херсонський край. Пісенний фольклор Херсонщини. Укл. В. Другальов. Херсон : «Наддніпряночка», 2009. 180 с.
14. Гріньова А. О. Сучасне весілля у народному стилі: театр чи традиція? Погляд польських дослідників // Записки історичного факультету. Вип. 28. Одеса : ОНУ імені І. І. Мечникова, 2017. С. 7-15.
15. Громова О. Новації у весільній обрядовості кінця ХХ – початку ХХІ століття (за матеріалами Середньої Наддніпрянщини). Матеріали до української етнології. 2010. № 9. С. 195-201.
16. Грушевський М. С. Історія української літератури : у 6 т., 9 кн. Київ : Либідь, 1993. Т. 1. 392 с.
17. Дмитренко М. Українське весілля: стан і перспективи дослідження // Весільна обрядовість у часі та просторі : матер. міжнар. наук.-практ.конф. «Одеські етнографічні читання» / ред. колегія : В. К. Борисенко, М. К. Дмитренко. Одеса : КПОМД, 2010. С. 70-75.
18. Долгочуб В. А. Практики реконструкції українського традиційного весілля на початку ХХІ ст. // Записки історичного факультету. Випуск №29. Одеський національний університет імені І. І. Мечникова, 2018. С. 7-26.
19. Доманська Е. Історія та сучасна гуманітаристика: дослідження з теорії знання про минуле. К. : Ніка-Центр, 2012. 264 с.
20. Енциклопедія сучасної України. Весілля. URL : https://esu.com.ua/search_articles?id=33777.
21. Єфремова Л. Наспіву українських весільних пісень. К. : Наукова думка, 2006. 172 с.
22. Жайворонок В. В. Знаки української етнокультури : Словник-довідник. К. : Довіра, 2006. 703 с.
23. Калиновский Г. Описание Свадебных Украинских простонародных обрядов. URL: <https://archive.org/details/vesillya1/page/n5/mode/2up>.

24. Красовська І. В. Роль та місце весільних чинів у весіллі Сокирянщини (90-ті рр. ХХ ст. – початок ХХІ ст.). Вісник ХДАДМ: зб. наук. пр. (Мистецтвознавство). Харків: Харківська державна академія дизайну і мистецтв, 2015. № 3. С. 46-51.
25. Кушнір В. Г., Петрова Н. О. Традиційна весільна обрядовість українців Одещини. Одеса : Гермес, 2008. 256 с.
26. Лозинський Й. І. Українське весілля; опрац. тексту, упоряд. і вступ. ст. Р. Ф. Кирчіва. Київ: Наукова думка, 1992. 175 с.
27. Марчук З. Генеалогія українського весілля. Луцьк, 2006. 360 с.
28. Матушенко В. Б. Сучасне весілля в контексті української обрядової культури : монографія. К. : Стилос, 2009. 198 с.
29. Маховська С. Регіональна та культурна мозаїка українського весілля. Музей Івана Гончара. URL : <https://honchar.org.ua/blog/regionalna-ta-kulturna-mozayika-ukrayinskogo-vesillya-i130>.
30. Мельничук Ю. Семантика українських вишитих рушників: семантика чисел // Народне мистецтво. № 01. 2005. № 1/2. С. 59-65.
31. Нації і народності Херсонщини: минуле і сьогодення : анот. наук.-допом. архівно-бібліогр. покажч. Вид. 2-ге, перероб. і допов. / Держархів Херсонської області, ХОУНБ ім. Олесья Гончара; уклад. Андрієнко Л. М., Орлова З. С.; перероб. і допов. Мокрицька Г. П., Баранюк В. О. та ін. Херсон : Айлант, 2013. 242 с.
32. Ніженець Ю. Весільний вишитий рушник – родинний оберег. URL : <http://dspace.pnpu.edu.ua/bitstream/123456789/7660/1/29.pdf>.
33. Прислів'я та приказки про весілля. Світ мрій. URL : <https://musart.org.ua/pryslivia-ta-prykazky.htm>.
34. Селівачов М. Р. Лексикон української орнаментики (іконографія, номінація, стилістика, типологія) / М. Р. Селівачов. К. : Редакція вісника «АНТ»; Ніжин : ТОВ «Видавництво «Аспект-Поліграф», 2005. XVI, 400 с.
35. Сікиринський О. Українське весілля. К., 1988. С. 44-47.

36. Сорочук Л. Етнокультурна самобутність українського весілля в європейському просторі // Українознавчий альманах. 2013. Вип. 11. С. 217-220.
37. Суханов И. В. Обычаи, традиции и преемственность поколений. М. : Университет, 1996. 216 с.
38. Телеуця В. Весільний обряд українців Придунав'я // Фольклористичні зошити. Випуск 11. 2008. С. 71-84.
39. Чумарна М. Тройдереве. Обряд хрещення, весільний та поховальний обряди українців. Тернопіль : Навчальна книга. Богдан, 2008. 104 с.
40. Шевченко В. Т. Назви весільного обряду та його деяких елементів // Мовознавство. 1996. № 6. С. 30-38.
41. Шульга З. До вінця. Українська весільна обрядодія. Львів : «Апріорі», 2009. 168 с.
42. Щербина І. В. Українське весілля як етнокультурний феномен (на матеріалі слобожанської обрядово-пісенної традиції) : Автореф. дис. канд. мистецтвознав. : 17.00.01. Харків : Харківська державна академія культури, 2001. 20 с.
43. Яковлева О. В. Обрядовий дискурс у системі національної лінгвоментальності : монографія. Одеса : Од. нац. ун. ім. І. І. Меч., 2014. 396 с.
44. Яременко В. Тарас Шевченко про святощі української родини // Народна творчість та етнографія. 1999. № 2, 3. С. 80-91.
45. Volkov Th. Rites et usages nuptiaux en Ukraine / Théodore Volkov // L'Anthropologie. 1891. Т. 2. Р. 160-184, 408-437, 538-587; 1892. Т. 3. Р. 541-588.

ДОДАТКИ**Додаток А**

**Весілля в Херсонському повіті Херсонської губернії (Білозерський
р-н Херсонської обл.)**

**Традиційне стилізоване українське весілля у XXI столітті
(Херсонська область)**

Додаток В

Покривання голови нареченої хустиною хресної матері

КОДЕКС АКАДЕМІЧНОЇ ДОБРОЧЕСНОСТІ
ЗДОБУВАЧА ВИЩОЇ ОСВІТИ ХЕРСОНСЬКОГО
ДЕРЖАВНОГО УНІВЕРСИТЕТУ

Я, Досенко Олена Миколаївна, учасник(ця)

освітнього процесу Херсонського державного університету, УСВІДОМЛЮЮ, що академічна доброчесність – це фундаментальна етична цінність усієї академічної спільноти світу.

ЗАЯВЛЯЮ, що у своїй освітній і науковій діяльності ЗОБОВ'ЯЗУЮСЯ:

– дотримуватися:

- вимог законодавства України та внутрішніх нормативних документів університету, зокрема Статуту Університету;

- принципів та правил академічної доброчесності; • нульової толерантності до академічного плагіату;

- моральних норм та правил етичної поведінки;

- толерантного ставлення до інших;

- дотримуватися високого рівня культури спілкування;

– надавати згоду на:

- безпосередню перевірку курсових, кваліфікаційних робіт тощо на ознаки наявності академічного плагіату за допомогою спеціалізованих програмних продуктів;

- оброблення, збереження й розміщення кваліфікаційних робіт у відкритому доступі в інституційному репозитарії;

- використання робіт для перевірки на ознаки наявності академічного плагіату в інших роботах виключно з метою виявлення можливих ознак академічного плагіату;

– самостійно виконувати навчальні завдання, завдання поточного й підсумкового контролю результатів навчання;

– надавати достовірну інформацію щодо результатів власної навчальної (наукової, творчої) діяльності, використаних методик досліджень та джерел інформації;

– не використовувати результати досліджень інших авторів без використання покликань на їхню роботу;

– своєю діяльністю сприяти збереженню та примноженню традицій університету, формуванню його позитивного іміджу;

– не чинити правопорушень і не сприяти їхньому скоєнню іншими особами;

– підтримувати атмосферу довіри, взаємної відповідальності та співпраці в освітньому середовищі;

– поважати честь, гідність та особисту недоторканність особи, незважаючи на її стать, вік, матеріальний стан, соціальне становище, расову належність, релігійні й політичні переконання;

– не дискримінувати людей на підставі академічного статусу, а також за національною, расовою, статевою чи іншою належністю;

– відповідально ставитися до своїх обов'язків, вчасно та сумлінно виконувати необхідні навчальні та науководослідницькі завдання;

– запобігати виникненню у своїй діяльності конфлікту інтересів, зокрема не використовувати службових і родинних зв'язків з метою отримання нечесної переваги в навчальній, науковій і трудовій діяльності;

– не брати участі в будь-якій діяльності, пов'язаній із обманом, нечесністю, списуванням, фабрикацією; – не підроблювати документи;

– не поширювати неправдиву та компрометуючу інформацію про інших здобувачів вищої освіти, викладачів і співробітників;

– не отримувати і не пропонувати винагород за несправедливе отримання будь-яких переваг або здійснення впливу на зміну отриманої академічної оцінки;

- не залякувати й не проявляти агресії та насильства проти інших, сексуальні домагання;
- не завдавати шкоди матеріальним цінностям, матеріально-технічній базі університету та особистій власності інших студентів та/або працівників;
- не використовувати без дозволу ректорату (деканату) символіки університету в заходах, не пов'язаних з діяльністю університету;
- не здійснювати і не заохочувати будь-яких спроб, спрямованих на те, щоб за допомогою нечесних і негідних методів досягати власних корисних цілей;
- не завдавати загрози власному здоров'ю або безпеці іншим студентам та/або працівникам.

УСВІДОМЛЮЮ, що відповідно до чинного законодавства у разі недотримання Кодексу академічної доброчесності буду нести академічну та/або інші види відповідальності й до мене можуть бути застосовані заходи дисциплінарного характеру за порушення принципів академічної доброчесності.

01.10.2021

(дата)

(підпис)

Олена Досенко

(ім'я, прізвище)